

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

03.12.2025.

Nr. 1-12/18

Rēzeknes novada pašvaldībai

info@rezeknesnovads.lv

**Rēzeknes novada pašvaldības Daudzfunkcionālais
sociālo pakalpojumu centrs "Vecružina"**

tiskaducents@rezeknesnovads.lv

**Ziņojums par bērnu tiesību nodrošināšanu Daudzfunkcionālajā sociālo pakalpojumu centrā
"Vecružina"**

Tiesībsarga biroja darbinieki 2025. gada 10. jūlijā un 2025. gada 3. novembrī, veicot iepriekš nepieteiktas vizītes, pārbaudīja bērnu tiesību ievērošanu Daudzfunkcionālajā sociālo pakalpojumu centrā "Vecružina" (turpmāk – Centrs). Centrs nodrošina ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus bērniem bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem vecumā no 2 līdz 18 gadiem.

Pirmās vizītes laikā Centrā bija izmitināti 14 bērni, savukārt otrās vizītes laikā – 15 bērni. Bērnu izmitināšanai tiek izmantoti trīs dzīvokļi daudzdzīvokļu ēkā: viens paredzēts pusaudžu vecuma zēniem, otrs – pusaudžu vecuma meitenēm, bet trešais – jaunāka vecuma bērniem.

Abās Tiesībsarga biroja darbinieku vizītēs konstatēts, ka Centra administrācijas telpas atrodas atsevišķā ēkā, fiziski nošķirtas no ēkas, kurā dzīvo bērni. Administrācijas ēkas durvis vizīšu laikā bija slēgtas, un, lai tajā iekļūtu, bija nepieciešams zvanīt pie durvīm. Šāda kārtība rada pamatotas bažas par to, vai bērniem praksē ir nodrošināta nepārtraukta un brīva piekļuve Centra vadītājam vai citiem administrācijas darbiniekiem situācijās, kad viņiem ir nepieciešams atbalsts, palīdzība vai iespēja ziņot par problēmām. Šī kārtība ir jāmaina un **bērniem jābūt iespējai sasniegt Centra vadību jebkurā brīdī**, kad tas viņiem ir nepieciešams, nodrošinot drošu, atklātu un pieejamu komunikācijas vidi.

1. Sadzīves apstākļi un bērnu ēdināšana

[1.1] 2025. gada 10. jūlijā zēnu dzīvokļa sadzīves apstākļi nebija atbilstoši bērnu vajadzībām. Telpās bija jūtama cigarešu smaka, un, lai gan pusaudzī apgalvoja, ka smēķēšana notiek uz balkona, aromāts telpās bija jūtams. Smēķēšana Centrā nav atļauta, tomēr darbinieki sniedza informāciju, ka šī problēma pusaudžu vidū ir izplatīta, un vairāki jaunieši iepriekš ir saukti pie administratīvās atbildības arī par citu aizliegtu vielu lietošanu. Dzīvoklis kopumā bija nolietots, tam bija nepieciešami remontdarbi un uzlabojumi, lai nodrošinātu bērniem drošu un mājīgu vidi.

Meiteņu dzīvoklī sadzīves apstākļi bija labāki, taču arī tur nepieciešama telpu atjaunošana un mēbeļu nomaiņa. Atsevišķās telpās, tai skaitā meiteņu istabās, bija izteikta pelējuma sēne uz griestiem un sienām.

Mazo bērnu dzīvoklis savukārt bija labā tehniskā stāvoklī – tas bija sakopts un iekārtots atbilstoši bērnu vecumam un vajadzībām. Jāuzsver, ka ģimeniskai videi pietuvināta aprūpe paredz ne tikai telpisku tuvību sadzīvei mājās, bet arī emocionālu drošību un bērnu iesaisti ikdienas norisēs, kas Centrā vēl ne pilnībā īstenojas.

Tiesībsarga biroja darbinieki telpu apskates laikā izrunāja ar Centra darbiniekiem nepieciešamību steidzami uzlabot pusaudžu zēnu un pusaudžu meiteņu dzīves apstākļus, veicot attiecīgus remontdarbus.

[1.2] 2025. gada 3. novembrī zēnu dzīvoklī bija uzsākti apjomīgi remontdarbi, kuru ietvaros tika pilnībā demontēti iepriekšējie griesti, grīdas segums, mēbeles un virtuves iekārta. Remonta darbu laikā bērni izmitināti citā dzīvoklī tajā pašā ēkā, bet dzīvoklis ir ievērojami labākā tehniskā stāvoklī, tādējādi nodrošinot atbilstošus dzīves apstākļus arī remontdarbu periodā.

Meiteņu istabā bija veikts kosmētiskais remonts, pēc kura vizuāli vairs nebija novērojamas pelējuma pazīmes uz sienām. Savukārt mazo bērnu dzīvoklis jau sākotnēji atradās labā tehniskā stāvoklī, un būtiska nepieciešamība pēc uzlabojumiem netika konstatēta.

Tiesībsarga biroja darbinieki, veicot pārbaudi, konstatēja, ka atsevišķās dzīvojamās telpās tiek izmitināti pat četri bērni. Šāda prakse neatbilst Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumu Nr. 338 "Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem" 34.10. apakšpunktā noteiktajām prasībām, saskaņā ar kurām dzīvojamā istabā, kas vienlaikus kalpo kā bērna guļamtelpa, drīkst izmitināt ne

vairāk kā trīs viena dzimuma bērnus (bet ģimeniskai videi pietuvinātas aprūpes sociālajā pakalpojumā – ne vairāk kā divus).

Ņemot vērā iepriekš minēto, secināms, ka Centrs ir veicis mērķtiecīgas darbības, lai novērstu iepriekš konstatētos trūkumus, un rīkojies atbilstoši Tiesībsarga biroja darbinieku pirmās vizītes laikā sniegtajiem ieteikumiem. Līdz ar to Centrs ir izrādījis atbildīgu un ieinteresētu attieksmi bērnu tiesību un labklājības nodrošināšanas uzlabošanā.

Rekomendācija: Aicinu Centru nodrošināt, ka tiek pilnībā ievērotas normatīvo aktu prasības attiecībā uz maksimālo bērnu skaitu vienā dzīvojamā istabā.

[1.3] Bērnu tiesību aizsardzības likuma 32. pants noteic, ka ārpusģimenes aprūpes mērķis ir radīt bērnam aizsargātības sajūtu, nodrošināt apstākļus viņa attīstībai un labklājībai, sagatavot bērnu patstāvīgai dzīvei sabiedrībā, pēc iespējas respektējot viņa individualitāti un ievērojot viņa spējas un intereses.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumu Nr. 338 “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” 30.2. apakšpunktu, lai nodrošinātu apstākļus aprūpē esoša bērna vispusīgai attīstībai, bērnu aprūpes institūcija organizē darbinieku darbu un aprūpē esošo bērnu ikdienas ritmu, kas iespējami tuvināts dzīvei ģimenē.

Ģimeniskai videi pietuvinātā pakalpojumā bērnu ikdienai ir jārisinās līdzīgi, kā tas notiek ģimenē – tiek gatavots ēdiens, veikta mājokļa uzkopšana, gatavoti mājas darbi skolai, atbilstoši budžetam plānoti tēriņi utt. Ikdienā kopā ar bērniem jābūt darbiniekiem, kuri nodrošina bērnu aprūpi, palīdz un atbalsta bērnus, kā arī veicina bērnu spējas un gatavību patstāvīgai dzīvei.

2025. gada 10. jūlija vizītē noskaidrots, ka Centrā bērnu ēdināšana tiek organizēta centralizēti. Ēdienreizēs bērniem jānododas uz ēdnīcu, kas neatrodas tajā pašā ēkā, kur bērnu dzīvojamās istabas. Bērniem ir ierobežotas iespējas patstāvīgi pagatavot sev ēdienu ārpus oficiālajām ēdienreizēm.

Atkārtotajā vizītē 2025. gada 3. novembrī konstatēts, ka minētais jautājums joprojām nav sakārtots. Ēdināšana arvien notiek centralizēti, un bērnu praktiskās iemaņas ēdiena gatavošanā pēc darbinieku sniegtajiem paskaidrojumiem tiek attīstītas tikai brīvdienās vai pēc bērnu vēlmēm. Tomēr sniegto informāciju neapstiprina faktiski novērojumi. Dzīvokļos, kur dzīvo lielākie bērni, pieejamā pārtika ir ļoti minimāla. Virtuvēs ir maz produktu krājumu, ledusskapji ir tukši, un saldētavā atrodami pārsvarā tikai pelmeņi. Pagatavot spontāni pilnvērtīgu ēdienu no pieejamiem

produktiem ir teju neiespējami. Vienā no šiem dzīvokļiem uzturas topošā māte, kura, lielākoties atrodoties mājās, ir atkarīga no pieejamajiem resursiem. Šī situācija rada bažas par to, vai viņa spēj uzņemt grūtniecībai nepieciešamo pilnvērtīgu un pietiekamu uzturu ārpus oficiālajām ēdienreizēm. Turklāt ierobežotās iespējas un nepietiekamais krājumu daudzums liek domāt par patstāvīgas ēdiena pagatavošanas prasmju trūkumu. Šīs prasmes ir vitāli svarīgas, gan lai šobrīd nodrošinātu veselīgu uzturu sev, gan nākotnē rūpētos par savu bērnu.

Centralizēta ēdināšanas pieeja neatbilst ģimeniskai videi pietuvināta pakalpojuma mērķim un būtībai, kā arī neveicina bērna attīstību un ģimeniskuma izjūtu. Ēdiena gatavošanai jānotiek uz vietas, izmantojot sadzīves tehniku un aprīkojumu, kas līdzīgs tam, kāds ir ģimenēs. Šāda pieeja veicina bērna ikdienas dzīves prasmju attīstību, nodrošina veselīgu uzturu un rada mājīgu, drošu atmosfēru. Ēdienreižu laikā bērniem ir jāsež pie kopīga galda kopā ar aprūpētājiem, tādējādi veicinot savstarpējo cieņu, komunikāciju un sociālo prasmju attīstību.

Rekomendācija: Aicinu Centru ēdiena gatavošanu un baudīšanu organizēt tajā pašā dzīvojamā vidē, kur bērni uzturas ikdienā, nodrošinot viņu iesaisti un līdzdalību visos ēdināšanas posmos.

2. Bērnu apģērba un apavu iegāde

Saskaņā ar Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumu Nr.338 "Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem" 30.8. apakšpunktu bērnu aprūpes institūcija nodrošina aprūpē esošiem bērniem līdzdalību produktu, apģērba un apavu iegādē, tai skaitā iespēju saņemt no bērnu aprūpes institūcijas budžeta līdzekļus minēto preču iegādei, ja šāda rīcība atbilst bērna gribai, spēju un brieduma pakāpei.

2025. gada 10. jūlijā, iepazīstoties ar dokumentāciju, konstatēts, ka bērnu apģērbs, apavi un aksesuāri tiek sagādāti publiska iepirkuma procesā, un 2024. gada 27. jūnijā preču piegādi apņēmusies veikt SIA "NAMA".¹

Pārbaudot piegādātās preces, gūta pārliecība, ka tās nekādā mērā neatbilst vidusmēra patērētāja priekšstatam par bērniem un jauniešiem piemērotu apģērbu un apaviem. Vēl jo vairāk tās neatbilst pašu pusaudžu redzējumam par mūsdienu stilam un modei atbilstošu vizuālo tēlu un estētiskajām izvēlēm. Nav iedomājams, ka vidusmēra ģimenēs dzīvojošie bērni, kuriem nodrošina iespēju piedalīties apģērba un apavu izvēlē, piekristu nēsāt šādas preces. Iepirkuma uzvarētāja piedāvātais apģērbs un apavi ir vizuāli krasi atšķirīgi no tā, kā ģērbjas bērni, kuri savu tēlu veido paši. Turklāt ir apšaubāma arī piegādāto preču kvalitāte. Vēl jo vairāk ir bažas, ka, ilgstoši nēsājot piegādātos apavus, bērniem varētu rasties veselības traucējumi, piemēram, izmaiņas stājā.

Gan Centra darbinieki, gan jaunieši norādīja, ka gada laikā piegādātais apģērbs un apavi nav nēsājami to izskata un kvalitātes dēļ. Rezultātā bērniem ilgstoši (vairāk kā gadu) netiek nodrošināta šī pamatvajadzība.

Bērna labāko interešu principa īstenošanas ietvaros ir jāņem vērā tādi aspekti kā bērna vecumam, emocionālajām un fiziskajām vajadzībām atbilstošu aprūpe, atbalsts bērna līdzsvarotai garīgajai un fiziskajai attīstībai, iespēja bērnam attīstīt savu individualitāti, kā arī citi bērna attīstībai un labklājībai nozīmīgi apstākļi. Sabiedrības priekšstatam par stilu un paša gaumei atbilstošs bērna vizuālais tēls ir uzskatāms par vienu no apstākļiem, kas jāņem vērā, nodrošinot bērna labākās intereses. Nav pieļaujams, ka pēc bērnu apģērba ir nosakāms, ka bērni dzīvo ārpusģimenes aprūpē, trūcīgos apstākļos. Tas rada ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu stigmatizāciju un sociālu atstumšanu.

Pienākumi un atbildība attiecībā uz bērnu tiesību ievērošanu praksē neaprobežojas tikai ar valsts kontrolētajiem pakalpojumiem un iestādēm, bet gan attiecas arī uz privātpersonām un uzņēmumiem. Tāpēc visiem uzņēmumiem ir jāpilda savi pienākumi saistībā ar bērnu tiesību aizsardzību. Bērnu tiesību konvencijas 3. panta 1. punktā noteikts, ka visās darbībās attiecībā uz bērniem primārais apsvērums ir bērna intereses. Šī norma ir arī tieši piemērojama uzņēmumiem,

¹ Skat. Elektronisko iepirkumu sistēma, iepirkuma identifikācijas numurs: RNP 2024/19

kas darbojas kā privātas vai publiskas sociālās labklājības struktūras, sniedzot bērniem jebkāda veida tiešos pakalpojumus.²

Tādējādi uzņēmējam, pat piedaloties publiskā iepirkumā, ir objektīvi jāizvērtē savas iespējas nodrošināt bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu interesēm atbilstošu pakalpojumu. Nav pieļaujama nevīžīga attieksme pret šiem mazaizsargātās grupas bērniem, peļņas nolūkos izpildot saistības tādējādi, ka institūcijā ievietotie bērni faktiski tiek stigmatizēti. Šāda rīcība ir pretēja arī cilvēka cieņas konceptam – izpratnei, ka katrs cilvēks ir vērtība pats par sevi.

Tiesībsarga birojs, izvērtējot informāciju par SIA "NAMA" nodrošināto apģērbu un apavu piegādi bērniem, 2025. gada 11. jūlijā pieprasīja skaidrojumu par preču izvēles un saskaņošanas kārtību, ņemot vērā nepieciešamību novērst iespējamu bērnu stigmatizāciju un nodrošināt cieņpilnu attieksmi pret īpaši mazaizsargātu bērnu grupu.

SIA "NAMA" 2025. gada 5. augustā sniegtajā atbildē norādīja, ka lēmums piedalīties iepirkumā balstīts uz pieredzi apģērbu piegādē publiskajām iestādēm. Preces izvēlētas atbilstoši tehniskajai specifikācijai, sezonai un bērnu vecuma grupām, kā arī katrā piegādē Centram nodrošināts plašāks preču klāsts, ļaujot darbiniekiem izvēlēties piemērotākos izstrādājumus konkrētajiem bērniem. Savukārt domstarpību gadījumā uzņēmums nodrošinājis alternatīvas un preču nomaiņu.

Pēc Tiesībsarga biroja pieprasījuma nosūtīšanas, telefoniski sazinoties ar Centru, noskaidrots, ka Rēzeknes novada pašvaldība ir pārrunājusi situāciju ar apģērba iegādi ar Centra vadību un atcēla izsludināto trešo publisko iepirkumu, ļaujot turpmāk iegādāties apģērbu un apavus patstāvīgi veikalos kopā ar bērniem.

2025. gada 3. novembrī atkārtoti veiktajā pārbaudē Tiesībsarga biroja darbinieki pārliecinājās, ka neatbilstošā iepirkuma prakse ir izbeigta. Bērniem ir nodrošināta iespēja kopā ar darbiniekiem individuāli izvēlēties apģērbu un apavus, kas atbilst viņu vajadzībām un gaumei, tādējādi sekmējot bērnu labāko interešu ievērošanu un sociālo iekļaušanu. Lai arī iepriekšējā prakse, divu gadu garumā rīkojot publiskus iepirkumus drēbju iegādei, liecina par ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu tiesību un interešu neizpratni, tomēr pozitīvi vērtējama Rēzeknes novada pašvaldības nekavējošā rīcība, pārtraucot centralizētu preču iegādi un ļaujot Centram ieviest risinājumus, kas nodrošina bērniem cieņpilnu attieksmi un attīstību veicinošu praktisku līdzdalību. Vienlaikus bez ievēribas nav

² Bērnu tiesību komitejas 2013. Gada 17. Aprīļa Vispārējais komentārs Nr. 16 (2013) par valsts pienākumiem attiecībā uz uzņēmējdarbības nozares ietekmi uz bērnu tiesībām

atstājams apstāklis, ka pašvaldība tika vairākkārt informēta par grūtībām bērnu gaumēm atbilstoša un kvalitatīva apgārba un apavu nodrošināšanā, taču līdz Tiesībsarga biroja darbinieku vizītei tā necentās risināt problēmu. Šāda attieksme neatbilst bērna interešu prioritātes principam.

Tāpat noskaidrots, ka bērni saskaras arī ar ierobežojumiem personīgās higiēnas preču iegādē un pieejamībā. Bērniem nav pietiekamu iespēju pašiem izvēlēties un iegādāties sev tīkamākās higiēnas preces (šampūnus, zobu pastas), kā arī glabāt tās pie sevis pietiekamā daudzumā, lai nodrošinātu privātumu un izvēles brīvību. Meitenēm higiēnas paketes un tamponi ir jāsaņem pie medmāsas. Viņas dodas prasīt tās tieši medmācai, nevis audzinātājām, jo kautrējas apspriest šo personīgo vajadzību ar aprūpes personālu. Arī tādi kontracepcijas līdzekļi kā prezervatīvi ir pieejami tikai pie medmāsas. Lai gan Centrs apgalvoja, ka tie ir brīvi pieejami, tomēr apšaubāms, ka jaunieši patiesi izmanto iespēju šīs preces saņemt.

Rekomendācija: Aicinu Rēzeknes novada pašvaldību un Centru nodrošināt, ka bērnu līdzdalības principam atbilstoša prakse tiek attiecināta arī uz bērnu higiēnas preču iegādi – piemēram, šampūnu, zobu pastas, intīmās higiēnas un citu ikdienas lietošanai nepieciešamo preču izvēli. Bērniem jābūt iespējai izteikt savu izvēli un piedalīties šo preču iegādes procesā, jo tas stiprina viņu iesaisti personīgās aprūpes nodrošināšanā, veicina pašaprūpes prasmju attīstību un sekmē veselīgu paradumu veidošanos.

3. Izglītība

2025. gada 10. jūlija vizītes laikā konstatēts, ka trīs Centra bērni izglītību apgūst citā pašvaldībā — Daugavpils Stropu pamatskolā. Lielā attāluma dēļ bērni spiesti izmantot arī internāta pakalpojumus. Šāda situācija skaidrojama ar to, ka Rēzeknes novada pašvaldībā netiek īstenota speciālās izglītības programma izglītojamiem ar garīgās veselības traucējumiem.

Ja bērnam ir ieteikta speciālās izglītības programma ar kodu 21015711, bērnam ir speciālās vajadzības. Speciālās vajadzības ir nepieciešamība saņemt tāda veida atbalstu un rehabilitāciju, kas rada iespēju izglītojamajam apgūt izglītības programmu, ņemot vērā viņa veselības stāvokli, spējas un attīstības līmeni.³

Izglītības likuma 3. panta pirmā daļa noteic: “Ikvienam ir tiesības uz kvalitatīvu un iekļaujošu izglītību.” Iekļaujoša izglītība ir process, kurā tiek nodrošinātas atbilstošas visu izglītojamo

³ Vispārējās izglītības likuma 1. panta otrās daļas 14. punkts.

daudzveidīgās vajadzības, palielinot ikviena izglītojamā līdzdalības iespējas mācību procesā, kultūrā un dažādās kopienās un samazinot izslēgšanas iespējas no izglītības un izglītības ieguves procesa.⁴ Tātad ikvienam bērnam, arī bērnam ar speciālām vajadzībām, ir tiesības uz kvalitatīvu un iekļaujošu izglītību savas dzīvesvietas pašvaldībā.

Izglītības likuma 17. panta pirmā daļa paredz, ka katras pašvaldības pienākums ir nodrošināt bērniem, kuru dzīvesvieta deklarēta pašvaldības administratīvajā teritorijā, iespēju iegūt pirmsskolas izglītību un pamatzglītību bērna dzīvesvietai tuvākajā pašvaldības izglītības iestādē. Šī panta trešās daļas 1.² un 12. punkts noteic, ka pašvaldība nodrošina pieejamu un kvalitatīvu izglītību savā teritorijā atbilstoši valsts noteiktajiem mērķiem un personas vajadzībām un nodrošina izglītības ieguvi izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām (atbilstoši veselības stāvoklim, kas ietekmē izglītības ieguves veidu) speciālās izglītības iestādēs, pirmsskolas izglītības grupās bērniem ar speciālām vajadzībām, speciālās izglītības klasēs Ministru kabineta noteiktajā kārtībā un apmērā.

Situācija ar izglītību bērniem ar garīgās veselības traucējumiem norādīja, ka Rēzeknes novada pašvaldība normatīvajos aktos noteiktos pienākumus nav izpildījusi. Jo sevišķi nepieļaujama ir šāda attieksme pret ārpusģimenes aprūpē esošiem bērniem, kuri izglītības saņemšanas nolūkos ir spiesti dzīvot internātā. Šie mazaizsargātās grupas bērni jau atrodies institūcijā cieš no ģimeniskas vides trūkuma, bet situācija pašvaldības bezdarbības dēļ tiek pasliktināta vēl vairāk, liedzot to nelielo stabilitātes, drošības un aprūpes daudzumu, ko bērns var saņemt Centrā. Vēl viena būtiska nianse – atrodies internātā bērni nevar saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus.

Tiesībsarga birojs aicināja Rēzeknes novada pašvaldību ieviest un īstenot speciālās izglītības programmu skolēniem ar garīgās veselības traucējumiem (izglītības programmas kods 21015711).

Rēzeknes novada pašvaldība 2025. gada 29. augustā atbildēja, ka tika veiktas pārrunas ar bērniem un ar Centram tuvākajām izglītības iestādēm un rasti risinājumi. Divi bērni uzsāks mācības Rēzeknes novada Tiskādu pamatskolā izglītības programmās 21015711 un 21015811, savukārt viens bērns turpinās mācības Daugavpils Stropu pamatskolā, jo šāds risinājums ir atbilstošākais konkrētā bērna interesēm.

⁴ Ministru kabineta 2021. gada 22. jūnija rīkojuma Nr. 436 "Par Izglītības attīstības pamatnostādņēm 2021.-2027. gadam" 1. pielikums.

2025. gada 3. novembra vizītē Tiesībsarga biroja darbinieki pārliecinājās, ka Rēzeknes novada pašvaldība, īstenojot Tiesībsarga biroja sniegtos ieteikumus, veikusi nepieciešamos pasākumus, lai ātri novērstu iepriekš konstatētos trūkumus un nodrošinātu iekļaujošas izglītības īstenošanu savā administratīvajā teritorijā.

4. Sociālā rehabilitācija

Atbilstoši Ministru kabineta 2017. gada 17. jūnija noteikumu Nr. 338 "Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem" 26. punktam bērnu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas pakalpojuma sniedzējs bāreņiem, bez vecāku gādības palikušiem bērniem un bērniem ar invaliditāti nodrošina mājokli, diennakts aprūpi, sociālo rehabilitāciju, kā arī veicina bērna un ģimenes atkalapvienošanos vai jaunas ģimenes iegūšanu vai, ja tas nav iespējams, sagatavo bērnu patstāvīgas dzīves uzsākšanai.

Sociālajai rehabilitācijai ārpusģimenes aprūpē dzīvojošiem bērniem ir jābūt mērķtiecīgi organizētai, individuālām vajadzībām atbilstoši un ilgtermiņā orientētai, nodrošinot bērna emocionālās labklājības, sociālo prasmju un funkcionālo spēju attīstību. Rehabilitācijas procesam jābūt balstītam uz katra bērna individuālo rehabilitācijas plānu, ko izstrādā multidisciplināra speciālistu komanda, iekļaujot psihologa, sociālā darba speciālista, pedagoga, veselības aprūpes speciālista un citu atbilstošu profesionāļu atzinumus.

Tiesībsarga biroja darbinieki konstatēja, ka Centrā bērni regulāri tiek nodrošināti ar iespēju saņemt psihologa konsultācijas, kas veido sociālās rehabilitācijas pamatdaļu. Atbilstoši bērnu vajadzībām tiek nodrošinātas arī speciālā pedagoga konsultācijas, smilšu terapija, fizikālās terapijas, kā arī logopēda nodarbības, kas īpaši svarīgas jaunākā vecuma bērniem. Novērots, ka rehabilitācijas aktivitāšu intensitāte ir atkarīga no mācību gada ritma — vasaras periodā bērni pakalpojumus apmeklē biežāk un regulārāk, savukārt mācību gada laikā nodarbības tiek organizētas retāk, pielāgojot tās bērnu skolas grafikiem.

Vienlaikus jānorāda, ka, neskatoties uz speciālistu pieejamību un pakalpojumu nodrošināšanas regularitāti, nepieciešami papildu uzlabojumi pusaudžu vecuma bērnu motivēšanā apmeklēt sociālās rehabilitācijas pasākumus. Daļa pusaudžu izrāda ierobežotu ieinteresētību un zemāku iesaisti nodarbībās, kas liecina par nepieciešamību pilnveidot motivējošos instrumentus un stiprināt bērnu līdzdalību rehabilitācijas procesa plānošanā. Īpaši būtiski ir izstrādāt pusaudžiem

saistošas, vecumposmam atbilstošas programmas, veidot sadarbību ar vienaudžu atbalsta grupām, kā arī nodrošināt lielāku elastību nodarbību formā un saturā.

Lai sociālā rehabilitācija būtu efektīva, ir jānodrošina ne tikai profesionāla speciālistu iesaiste, bet arī vide, kas veicina bērnu vēlmi aktīvi piedalīties un gūt pozitīvu pieredzi. Tas ietver pielāgotas metodes pusaudžu motivēšanai, emocionāla atbalsta stiprināšanu un iespēju bērniem izprast rehabilitācijas procesa nozīmi viņu pašu attīstībā un nākotnes perspektīvās.

Rekomendācija: Aicinu Centru pilnveidot sociālās rehabilitācijas pakalpojumu īstenošanu, īpašu uzmanību pievēršot pusaudžu motivēšanai regulāri apmeklēt speciālistu nodarbības un stiprināt bērnu līdzdalību individuālā sociālās rehabilitācijas plāna izstrādē un īstenošanā, lai veicinātu viņu aktīvu iesaisti un nodrošinātu rehabilitācijas pasākumu augstāku efektivitāti. Nepieciešamības gadījumā aicinu vērsties pie Labklājības ministrijas Sociālā darba un sociālās palīdzības politikas departamenta ekspertiem (tālruni: 20688369, 20688370) ar mērķi saņemt metodisko atbalstu un skaidrojumu par labāko praksi dokumentācijas jēgpilnā izstrādē un izpildē, nodrošinot tās atbilstību normatīvajos aktos noteiktajām prasībām.

5. Sagatavošana patstāvīgai dzīvei un sociālās garantijas pēc pilngadības sasniegšanas

Pārbaudes laikā Tiesībsarga biroja darbinieki neguva pārliecību, ka jaunieši tiek savlaicīgi un sistemātiski sagatavoti patstāvīgas dzīves uzsākšanai. Nepieciešamība nodrošināt bērnam individuālu pieeju un patstāvīgas dzīves iemaņu apguvi atbilstoši viņa vecumam, spējām un prasmēm, kā arī kārtība, kādā tas darāms, ir regulēta Ministru kabineta 2024. gada 27. augusta noteikumos Nr. 568 "Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā esoša bērna patstāvīgas dzīves iemaņu apguvei piešķiramās naudas summas apmērs, tās piešķiršanas un izlietošanas kārtība". Tomēr minētais regulējums netika īstenots.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 43. panta pirmo daļu, beidzoties bērna aprūpei audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē, pašvaldība atbilstoši likumam "Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā" nodrošina bāreni vai bērnu, kurš bija atstāts bez vecāku gādības, ar dzīvojamo platību un saskaņā ar Ministru kabineta noteiktajām sociālajām garantijām sniedz citu palīdzību arī pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas.

Saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 12. panta sesto daļu pašvaldības sociālajam dienestam pēc tam, kad ārpusģimenes aprūpē esošs bērns sasniedzis 16 gadu vecumu, ir pienākums sadarbībā ar ārpusģimenes aprūpes atbalsta centru vai ilgstošas sociālās aprūpes un

sociālās rehabilitācijas institūciju ne retāk kā reizi gadā izvērtēt bērna nākotnes vajadzības un resursus un pēc viņa patstāvīgas dzīves uzsākšanas nodrošināt tam nepieciešamos atbalsta pasākumus, kā arī vismaz divus gadus pēc patstāvīgas dzīves uzsākšanas novērtēt tā sociālās situācijas izmaiņas.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 42. panta otrajā daļā noteikto sešus mēnešus pirms iestādes atstāšanas (18 gadu vecuma sasniegšanas) tās vadītājs bērnam rakstveidā sniedz informāciju par likumā noteiktajām garantijām, arī par tiesībām saņemt dzīvojamo platību.

Pārbaudes laikā Tiesībsarga biroja darbiniekiem netika sniegti pārliecinoši pierādījumi, ka minētās likuma prasības tiek konsekventi un pilnā apjomā izpildītas. 2025. gada 10. jūlija pārbaudē iestādē atradās divas 17 gadus vecas grūtnieces, kuras plānoja drīzumā stāties laulībā un atstāt Centru, tomēr dokumentācija nesniedza iespēju pārliecināties par to, kādu konkrētu atbalstu jauniešiem nodrošinās pēc patstāvīgas dzīves uzsākšanas. Arī, piemēram, gaidāmajiem bērniņiem nepieciešamās preces un mēbeles tika sagādātas par topošo tēvu līdzekļiem, un jauniets noliedza pašvaldības iesaisti šo vajadzību nodrošināšanā. Tāpat netika konstatēti dokumentāri pierādījumi par pārējo 16 gadu veco jauniešu nākotnes vajadzību izvērtēšanu.

Otrās pārbaudes laikā Centrā atradās cita nepilngadīga grūtniece, kurai drīzumā apritēs 18 gadi, taču arī par viņai piešķirto vai plānoto atbalstu informācija nebija pieejama. Minētais rada pamatotas bažas par to, kā pašvaldība nodrošina savas likumā noteiktās saistības attiecībā uz Centra jauniešiem pēc pilngadības sasniegšanas.

Rekomendācija: Aicinu Rēzeknes novada pašvaldību nodrošināt pilnīgu un dokumentāri izsekojamu Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 12. panta sestās daļas prasību izpildi. Pašvaldībai jānodrošina, ka visi procesi ir savlaicīgi īstenoti un pietiekami dokumentēti, lai garantētu tiesību normu ievērošanu un jauniešu tiesību un interešu aizsardzību.

6. Bērnu uzvedības korekcija

Iepazīstoties ar bērnu personas lietu materiāliem, kā arī veicot pārrunas ar Centra vadītāju, tika noskaidrots, ka Centrā vairāki bērni lieto apreibinošas vielas, klaiņo un veic citus likumpārkāpumus, piemēram, pret īpašumu un personas veselību. Tāpat tika noskaidrots, ka vairāki bērni regulāri neapmeklē skolu. Piemēram, 2025. gada 3. novembra vizītes laikā četri pusaudži atradās prombūtnē.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 47. un 48. panta pirmā daļa nosaka, ka bērns ir aizsargājams no negatīvās sociālās vides ietekmes, bērns nedrīkst smēķēt, lietot bezdūmu tabakas izstrādājumus, alkoholiskos un enerģijas dzērienus.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 58. panta pirmo daļu likumpārkāpumu profilakses darbu ar bērniem veic pašvaldība sadarbībā ar bērnu vecākiem, izglītības iestādēm, valsts policiju, Valsts probācijas dienestu, ja bērns ir probācijas klients, sabiedriskajām organizācijām un citām iestādēm.

Panta otrā daļa nosaka, ka **pašvaldība** profilakses lietu iekārto un uzvedības sociālās korekcijas programmu izstrādā katram bērnam, kurš:

- 1) izdarījis noziedzīgu nodarījumu un pirmstiesas izmeklēšanas laikā nav apcietināts;
- 2) atzīts par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, bet sods nav saistīts ar brīvības atņemšanu;
- 3) atbrīvots no kriminālatbildības;
- 4) atbrīvots no ieslodzījuma vai soda izciešanas vietas;
- 5) izdarījis Krimināllikumā paredzētās prettiesiskās darbības pirms 14 gadu vecuma sasniegšanas;
- 6) vairāk nekā divas reizes izdarījis Administratīvo pārkāpumu kodeksā paredzētās prettiesiskās darbības;
- 7) ubago, klaiņo vai veic citas darbības, kas var novest pie prettiesiskas rīcības.

Tiesībsarga biroja veiktās pārbaudes laikā konstatēts, ka minēto likuma prasību – uzvedības sociālās korekcijas programmas izstrādi – faktiski veic Centrs, kurā dzīvo bērni ar uzvedības traucējumiem. Turklāt izstrādātās programmas ir formālas, bez atbilstošas uzraudzības un kontroles pār to praktisku un rezultatīvu īstenošanu. Šāda prakse nenodrošina likumā noteiktā mērķa sasniegšanu – bērna uzvedības reālu maiņu un sociālo prasmju attīstīšanu. Nav šaubu, ka Centra resursi nav pietiekami, lai risinātu ilgstošo un dziļi iesakņojušos problēmu. Pašvaldības bezdarbība, neuzņemoties efektīvu koordināciju un uzraudzību, rada situāciju, ka bērnu uzvedības traucējumi un likumpārkāpumi ir nevis epizodiski gadījumi, bet gan kompleksa, hroniska disfunkcija.

Līdz ar to pašvaldībai kā atbildīgajai institūcijai ir pienākums patstāvīgi izstrādāt katra bērna uzvedības sociālās korekcijas programmu, nevis deleģēt šo funkciju Centram. Tāpat pašvaldībai jānodrošina sadarbības grupas iesaiste un koordinēts, uz rezultātu orientēts darbs bērna uzvedības korekcijas procesa īstenošanā, tādējādi ievērojot Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktās

prasības un nodrošinot bērna labākās intereses un tiesības uz atbilstošu attīstību un sociālo integrāciju.

Pašvaldībai ir pienākums izstrādāt uzvedības sociālās korekcijas programmu ikvienam bērnam, kuram tā ir vajadzīga, un nepieciešamības gadījumā iesaistīties arī speciālistu un finansējuma nodrošināšanā. Kādi speciālisti piesaistāmi konkrētā bērna uzvedības korekcijai, ir izvērtējams individuāli. Vienlaikus, ņemot vērā, ka lielākā daļa Centrā ievietotie bērni ir cietuši no fiziskas, emocionālas un seksuālas vardarbības, būtu nepieciešams izvērtēt, vai nav nepieciešams nodrošināt nepārtrauktu psihoterapeita konsultāciju pieejamību.

ANO Bērnu tiesību konvencijas 3. panta pirmā daļa noteic, ka visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes, primārajam apsvērumam jābūt bērna interesēm. Šī panta otrā daļa noteic, ka dalībvalstis apņemas nodrošināt ikvienam bērnam tādu aizsardzību un gādību, kāda nepieciešama viņa labklājībai, ņemot vērā viņa vecāku, aizbildņu vai citu par bērnu tiesiski atbildīgu personu tiesības un pienākumus.

ANO Bērnu tiesību konvencijas 3. panta pirmās daļas skaidrojumā⁵ ir noteikts, ka šī norma dalībvalstīm uzliek noteiktus pienākumus:

- 1) pienākumu nodrošināt to, lai bērna intereses tiktu pienācīgi integrētas un konsekventi izvērtētas jebkurā darbībā, ko veic kāda valsts iestāde, jo īpaši visos īstenošanas pasākumos un administratīvajos un tiesu procesos, kas tieši vai netieši ietekmē bērnus;
- 2) pienākumu nodrošināt to, lai visi ar bērniem saistītie tiesu un administratīvo iestāžu lēmumi, kā arī politika un tiesību akti uzskatāmi apliecinātu to, ka pirmkārt apsvērta tas, kas ir bērna interesēs. Tas nozīmē, ka ir jāapraksta, kā ir pārbaudīts un izvērtēts, kas ir bērna interesēs, un cik liela nozīme tam bijusi lēmuma pieņemšanas laikā.

Vārdu savienojums “primārajam apsvērumam” izsaka to, ka citus faktorus nedrīkst uzskatīt par tikpat svarīgiem kā bērna intereses⁶.

Ņemot vērā iepriekš minēto, ierobežoti finanšu līdzekļi nevar būt kā arguments, kādēļ bērniem netiek nodrošināta nepieciešamā rehabilitācija.

⁵ ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 14 (2013) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses (3. panta 1. punkts), 14. paragrāfs

⁶ Turpat 38. paragrāfs.

Rekomendācija: Aicinu Rēzeknes novada pašvaldību uzņemties primāro lomu individuālas uzvedības korekcijas programmas sagatavošanā katram bērnam, kuram tā nepieciešama.

Programmas izstrāde nav deleģējama tikai iestādei, kurā bērns dzīvo, jo šāds risinājums neatbilst likuma mērķim un var mazināt programmas objektivitāti un efektivitāti. Programmas izstrādei un īstenošanai jānotiek starpdisciplinārā sadarbībā, iesaistot izglītības iestādes pārstāvjus, sociālo dienestu, Valsts policijas pārstāvi (ja nepieciešams), Valsts probācijas dienestu, ja bērns ir tā klients, Centra speciālistus un citus speciālistus atbilstoši bērna individuālajām vajadzībām. Vienlaikus nepieciešams nodrošināt programmas īstenošanas uzraudzību un regulāru izvērtēšanu.

7. Paternitāte

Vizīšu laikā konstatēts, ka dažiem bērniem, kuri atrodas ārpusģimenes aprūpē Centrā, nav juridiski noteikta paternitāte, proti, nav veikts ieraksts par tēvu dzimšanas reģistrā.

ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 12. pantā nostiprinātas personas tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību. Līdzīgi arī Eiropas Padomes Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8. panta pirmā daļa nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz savas privātās un ģimenes dzīves, dzīvokļa un sarakstes neaizskaramību. Šī panta otrajā daļā paredzēts, ka publiskās institūcijas nedrīkst traucēt nevienam baudīt šīs tiesības, izņemot gadījumus, kas ir paredzēti likumā un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizsargātu valsts vai sabiedrisko drošību vai valsts ekonomiskās labklājības intereses, lai nepieļautu nekārtības vai noziegumus, lai aizsargātu veselību vai tikumību, vai lai aizstāvētu citu tiesības un brīvības.

Atklājot tiesību uz privāto dzīvi saturu, Eiropas Cilvēktiesību tiesa vairākkārtīgi ir atzinusi, ka šīs tiesības ietver sevī arī tādu svarīgu aspektu kā tiesības uz identitāti un personības attīstību.⁷ Ikvienam jābūt iespējai iegūt informāciju par savu identitāti, jo tā veido viņa personību.⁸ Vienu no personas identitātes šķautnēm veido ziņas par izcelšanos. Ar izcelšanos visbiežāk saprot bioloģiskās radniecības faktu, proti, bērna ģenētisko saistību ar viņa vecākiem.

Saskaņā ar ANO Bērnu tiesību konvencijas 7. panta pirmo daļu ikvienu bērnu reģistrē tūlīt pēc dzimšanas, un viņam kopš piedzimšanas brīža ir tiesības uz vārdu, tiesības iegūt pilsonību, kā arī, ciktāl iespējams, tiesības zināt savus vecākus un būt viņu aizgādībā. Savukārt 8. pants nosaka, ka dalībvalstis apņemas respektēt ikviena bērna tiesības aizsargāt savu identitāti, tostarp pilsonību,

⁷ Skat. ECT 2001. gada 6. maija sprieduma lietā *Bensaid v. the United Kingdom*, pieteikums Nr. 44599/98, 47. punktu; 2003. gada 13. februāra sprieduma lietā *Odièvre v. France*, pieteikums Nr. 42326/98, 29. punktu.

⁸ ECT 2002. gada 7. februāra sprieduma lietā *Mikulić v. Croatia*, pieteikums Nr. 53176/99, 54. punkts.

vārdu un ģimenes saites, kā paredzēts tiesību aktos, nepieļaujot nelikumīgu iejaukšanos. Ja bērnam nelikumīgi tiek atņemti daži vai visi identitātes elementi, dalībvalstis nodrošina pienācīgu palīdzību un aizstāvību viņa identitātes drīzākai atjaunošanai.

Lai arī *expressis verbis* neviens no ANO Bērnu tiesību konvencijas pantiem nedefinē bērna tiesības zināt savu izcelšanos, ANO Bērnu tiesību komiteja nešaubīgi ir atzinusi tās kā no konvencijas normām izrietošas un aicinājusi valstis veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai ļautu bērniem neatkarīgi no dzimšanas apstākļiem pēc iespējas iegūt informāciju par viņu identitāti un vecākiem.⁹

Paternitātes neesamība rada ne vien bērna tiesību uz identitāti pārkāpumu, bet arī var radīt materiālo interešu aizskārumu, piemēram, uzturlīdzekļu vai apgādnieka zaudējuma pensijas nesaņemšanā. Par paternitātes jautājumu primāri būtu jā rūpējas bāriņtiesai kā bērna personisko un mantisko interešu aizstāvei. Tomēr arī ārpusģimenes aprūpes iestādes vadītājam kā likumiskajam pārstāvim, konstatējot, ka bērnam nav veikts ieraksts par tēvu dzimšanas reģistrā, atbilstoši bērna labāko interešu prioritātes principam būtu jārisina šis jautājums.

Rekomendācija: Aicinu Centru nodrošināt aktīvu rīcību, konstatējot, ka bērna dzimšanas reģistrā nav veikts ieraksts par tēvu, un nekavējoties uzsākt paternitātes jautājuma risināšanu sadarbībā ar bāriņtiesu, lai aizsargātu bērna tiesības uz identitāti un nodrošinātu viņam iespēju saņemt ar paternitāti saistītos materiālos labumus.

8. Datu aizsardzība

Centrs sociālajā tīklā facebook ir izveidojis profilu “DSPC “Vecružina””, kurā regulāri tiek veikti ieraksti par Centrā ievietoto bērnu ikdienu un pasākumiem, kuros viņi piedalās. Ieraksti ir papildināti ar vairākām fotogrāfijām, kuros redzami bērni. Šī situācija rada jautājumus par bērnu tiesību uz privātumu un datu aizsardzību sociālo tīklu vidē.

Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa regula (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti (turpmāk – Regula) paredz noteikumus fizisku personu aizsardzībai attiecībā uz personas datu apstrādi. Regula aizsargā fizisku personu pamattiesības un pamatbrīvības un jo īpaši to tiesības uz personas datu aizsardzību (1. pants). Atbilstoši 4. panta 1. punktam “personas dati” ir jebkura informācija, kas attiecas uz

⁹ Fortin J. Children’s right to know their origins – too far, too fast? *Child and Family Law Quarterly*, Vol 21, No 3, 2009, p. 345.

Skat arī *UN Committee on the Rights of the Child: Concluding Observations: United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*, 09.10.2002., paragraph 32. Pieejams: <https://www.refworld.org/docid/3df58f087.html>

identificētu vai identificējamu fizisku personu, proti, arī fotoattēls un personas vārds un uzvārds. Regulas 4. panta 2. punktā paskaidrots, ka “apstrāde” ir jebkura ar personas datiem vai personas datu kopumiem veikta darbība vai darbību kopums, ko veic ar vai bez automatizētiem līdzekļiem, piemēram, vākšana, glabāšana, aplūkošana, izmantošana, izpaušana, nosūtīt, izplatīt vai citādi darot tos pieejamus. Apstrāde ir atļauta tikai uz Regulas 6. panta pirmajā daļā noteiktajiem pamatiem, turklāt apstrādes tiesiskums nav atkarīgs no personas datu iegūšanas avota.

Institūcijas vadītājs kā bērna aizbildnis¹⁰ formāli var dot piekrišanu bērnu datu apstrādei, publiskojot bērna bildes sociālajos tīklos (Regulas 6. panta 1. punkta “a” apakšpunkts). Tomēr šī situācija būtiski atšķiras no tiem gadījumiem, kad publikācijas rada vecāks. Regulas preambulas 38. apsvērums nosaka, ka bērniem pienākas īpaša personas datu aizsardzība, jo viņi var pietiekami neapzināties attiecīgos riskus, sekas un aizsardzības pasākumus un savas tiesības saistībā ar personas datu apstrādi. Šāda īpaša aizsardzība jo īpaši būtu jāpiemēro bērnu personas datu izmantošanai tirgvedības vajadzībām vai tādēļ, lai veidotu personu vai lietotāju profilus, un uz bērnu personas datu vākšanu, kad tiek izmantoti bērnam tiešā veidā piedāvāti pakalpojumi. Jāņem vērā, ka ārpusģimenes aprūpē esošie bērni ir mazāk aizsargāta grupa, viņi saskaras ar stigmatizāciju, aizspriedumiem, un kopumā sabiedrības izpratnes līmenis par šo bērnu vajadzībām ir zems.¹¹ Līdz ar to ir apšaubāma nepieciešamība nepārprotami atklāt institūcijā ievietoto bērnu identitātes, publiskojot viņu attēlus sociālajos tīklos. Nav šaubu par Centra labiem nodomiem, uzturot sociālo tīklu profilu. Tāpat var atzīt, ka Centra dzīves un notikumu atspoguļošanai ir arī leģitīmi mērķi, proti, ļaujot sabiedrībai un ziedotājiem sekot līdzi darbam un budžeta vai ziedojumu izlietojumam, parādot, kā līdzekļi tiek pārvērsti bērnu labklājībā. Tomēr ir svarīgi nodrošināt, ka publikācijas atbilst bērna vislabākajām interesēm gan īstermiņā, gan ilgtermiņā, jo informācija internetā saglabājas ilgstoši. Tādēļ ir svarīgi ievērot datu minimizēšanas un pseidonimizācijas principus vai piekopt anonimizāciju, izvairoties no bērnu identificēšanas iespējām, piemēram, izvēloties kadrus, kuros bērni nav redzami vai atpazīstami, neparakstot vārdus vai citu identificējošu informāciju.

Fizisko personu datu apstrādes likuma 33. pantā ir noteikts, ka bērna piekrišana ir uzskatāma par pamatu datu apstrādei un viņa datu apstrāde ir likumīga, ja bērns ir vismaz 13 gadus vecs. Tātad ir jānodrošina, ka pusaudži, kas sasnieguši 13 gadu vecumu, ir snieguši nepārprotamu piekrišanu

¹⁰ Bāriņtiesu likuma 35. panta otrā daļa.

¹¹ European Network of Ombudspersons for Children Policy Position Statement on “Protecting and Promoting the Rights of Children in Alternative Care”, 20 September 2024.

informācijas par viņiem publiskošanai. Tomēr arī jaunākiem bērniem ir tiesības līdzdarboties un izteikt paša viedokli atkarībā no vecuma un brieduma pakāpes. Pat ja piekrišanu datu apstrādei sniedz aizbildnis, ir jācenšas iegūt arī paša bērna piekrišanu. Turklāt atbilstoši Regulas 58. apsvērumam, ņemot vērā, ka bērniem pienākas īpaša aizsardzība, ja apstrāde attiecas uz bērnu, informācija būtu jāsniedz un saziņa jāveic tik skaidrā un vienkāršā valodā, lai bērns to varētu viegli saprast.

Visbeidzot jāpatur prātā, ka institūcijā ievietoto bērnu aprūpes forma jebkurā brīdī var mainīties, viņi var tik atgriezti ģimenē, adoptēti, kā arī saikne ar institūciju zūd pēc pilngadības sasniegšanas. Jebkurā no šādiem gadījumiem ir apšaubāma bērnu un jauniešu interese tikt publiski saistītam ar bērnu aprūpes iestādes pagātni, it īpaši sociālo tīklu ierakstos, kas saglabājas neierobežotu laiku. Pēc pilngadības sasniegšanas jaunieši veido savu privāto un profesionālo dzīvi. Visi publiskotie attēli un detalizētie apraksti par viņu bērnību institūcijā kļūst par daļu no viņu digitālās pēdas. Regulas 65. apsvērumā ir noteikts, ka datu subjektam vajadzētu būt tiesībām uz savu personas datu labošanu un “tiesībām tikt aizmirstam”. Jo īpaši datu subjektam vajadzētu būt tiesībām uz savu personas datu dzēšanu un apstrādes neturpināšanu, ja personas dati vairs nav nepieciešami saistībā ar nolūkiem, kādos tie vākti vai citādi apstrādāti, ja datu subjekts ir atsaucis savu piekrišanu apstrādei vai iebilst pret savu personas datu apstrādi, vai ja viņu personas datu apstrāde citā veidā neatbilst šai Regulai. Minētās tiesības ir īpaši svarīgas, ja datu subjekts ir devis savu piekrišanu kā bērns, pilnībā neapzinoties ar apstrādi saistītos riskus, un vēlāk vēlas izņemt šādus personas datus, jo īpaši no interneta. Ievērojot minēto, ir nepieciešams pievērst īpašu uzmanību to bērnu fotoattēlu dzēšanai, kuri Centrā vairs neatrodas.

Vienlaikus jāatzīst, ka vispārīgi bērnu fotografēšana un dzīves notikumu dokumentēšana kalpo ļoti vērtīgam un pozitīvam mērķim. Iemūžinot bērnu dzīvi, tiek radītas atmiņas par bērnību un kopīgiem pārdzīvojumiem. Fotografijas ir svarīgs resurss bērniem, lai viņi varētu veidot un saglabāt savu personīgo stāstu un identitāti, tādēļ bērnu fotografēšana viņu pašu vajadzībām ir apsveicama.

Rekomendācija: Aicinu Centru pārskatīt pašreizējo datu apstrādes praksi sociālo tīklu platformās:

- 1) publiskajos ierakstos ievērot maksimālu datu minimizēšanu, izvairoties no fotoattēliem, kas ļauj tieši identificēt bērnus. Ja attēli ir nepieciešami, piemērot anonimizāciju (seju aizmiglošana, filmēšana no muguras) un izvairīties no personvārdu vai cita identificējoša satura publicēšanas.

- 2) nodrošināt piekrišanas procesu, noskaidrojot paša bērna viedokli un piekrišanu fotoattēlu publiskošanai, jo sevišķi pusaudžiem no 13 gadu vecuma, pārliecinoties, ka viņi saprot publiskošanas sekas.
- 3) pārskatīt iepriekš publiskotos fotoattēlus Centra sociālo tīklu profilos un dzēst vai anonimizēt datus, kas attiecas uz Centru atstājušiem bērniem.

9. Veselības aprūpe

Centram ir nodrošināta medicīnas māsa, kura ikdienā seko bērnu veselības stāvoklim, nepieciešamajām vakcinācijām un profilaktiskajām pārbaudēm, kā arī pavada bērnus uz ārstniecības iestādēm vai organizē neatliekamo medicīnisko palīdzību situācijās, kad tas ir nepieciešams. Bērni tiek regulāri vesti pie zobārsta un zobu higiēnista, nepieciešamības gadījumā tiek veikta arī breķešu uzlikšana. Papildu speciālistu, tostarp ginekologa un citu ārstu, konsultācijas bērniem tiek nodrošinātas Rēzeknē.

Pārbaudes laikā Centra vadītāja informēja Tiesībsarga biroja darbiniekus par būtisku pozitīvu gadījumu, kas apliecina Centra darbinieku īpaši rūpīgo un atbildīgo attieksmi. Proti, diviem bērniem, kuriem iepriekš bija noteikta diagnoze “garīgās attīstības traucējumi” un kuru izglītības process tika organizēts attiecīgā specializētā skolā. Centra rūpīgās veselības uzraudzības rezultātā bērniem konstatētas dzirdes problēmas. Pēc atkārtotiem veselības izmeklējumiem noskaidrots, ka bērnu attīstības grūtības patiesībā bija saistītas ar dzirdes traucējumiem, nevis kognitīvo attīstību. Vienam bērnam dzirdes operācija jau veikta un problēmas novērstas, un šobrīd bērns sekmīgi apmeklē vispārizglītojošo skolu. Otrs bērns gaida rindā uz plānoto operāciju.

Šis gadījums apliecina, cik būtiska ir profesionāla un empātiska bērnu veselības stāvokļa uzraudzība ārpusģimenes aprūpē. Centra proaktīvā rīcība un spēja savlaicīgi identificēt būtiskas veselības problēmas ir ievērojami uzlabojusi bērnu dzīves kvalitāti un attīstības perspektīvas, un Tiesībsarga birojs to atzinīgi novērtē.

10. Brīvā laika pavadīšanas iespējas

Tiesībsarga birojs atzinīgi vērtē Centra nodrošinātās iespējas bērniem saturīgi un viņu interesēm atbilstoši pavadīt brīvo laiku. Centrs bērniem nodrošina piekļuvi daudzveidīgām brīvā laika iespējām – mazāka vecuma bērni aktīvi apmeklē vietējo Bērnu un jauniešu centru, tiek organizētas regulāras nodarbības Rēzeknes slidotavā, kur bērni tiek vesti katru pirmdienu. Centram ir savs transportlīdzeklis, kas būtiski paplašina iespējas bērniem piedalīties dažādās aktivitātēs. Tāpat

bērniem tiek nodrošinātas interešu izglītības iespējas skolās. Vasarās bērni apmeklē nometnes. Kopumā nodrošinātās aktivitātes liecina par Centra apņēmību radīt bērniem daudzpusīgas, pozitīvai attīstībai veicinošas brīvā laika pavadīšanas iespējas.

Par tiesībsardzes rekomendāciju izpildi **lūdzu informēt līdz 2026. gada 12. janvārim.**

Pateicos par vizītes laikā sniegto informāciju un sadarbību ar Tiesībsarga biroja darbiniekiem.

Ar cieņu

tiesībsardze

Karina Palkova